

Fundaziun Schiller svizra

Premis litterars per auturs ed auturas da las quatter linguas nazionalas

■ La Fundaziun Schiller svizra è vegnida fundada il 1905 e surdat premis a scripturas e scripturs svizzers. Cun ses num renda la fundaziun omagi a Friedrich Schiller, l'autur dal Wilhelm Tell. Si' activitad consecrescha ella dentant exclusivamain a la litteratura producida actualmain en las quatter cumanzas linguisticas da la Svizra. Ina grond'impurtanza ed in grond renum aveva il Grond Premi Schiller ch'è vegnì surdà ventg giadas tranter il 1920 ed il 2012. Suenter che la Confederaziun ha cumenzà a surdar senza premis nazionalas da litteratura, è la Fundaziun Schiller sa posiziunada da nov en in rom pli modest. Dapi l'onn 2013 vegnan onurads auturas ed auturs a l'entschatta da lur carriera litterara sco era traducturas e traducturs.

L'era dal 1905 al 2012 en furma concisa

Il pensum il pli impurtant da la fundaziun enfin il 2012 è stads tenor ils tschentaments: «La distincziun d'ovras impurtantas da l'art litterar cun premis annuals e la surdada dal Grond Premi Schiller mintga 4 fin 6 onns. I pon vegnir distinguid auturs ed auturas ch'èn en possess da la nazionalitad svizra ni tals che èn domiciliads en Svizra dapi almain 5 onns. Per quest intent elegia il Departament federal da l'intern mintga quatter onns ina giuria che consista da 11 enfin 15 commembres e commembres.» La Fundaziun Schiller svizra è stada enfin il 2012 la suletta instituziun, ch'ha surdà premis ad auturas ed auturs da tuttas quatter regions linguisticas da la Svizra.

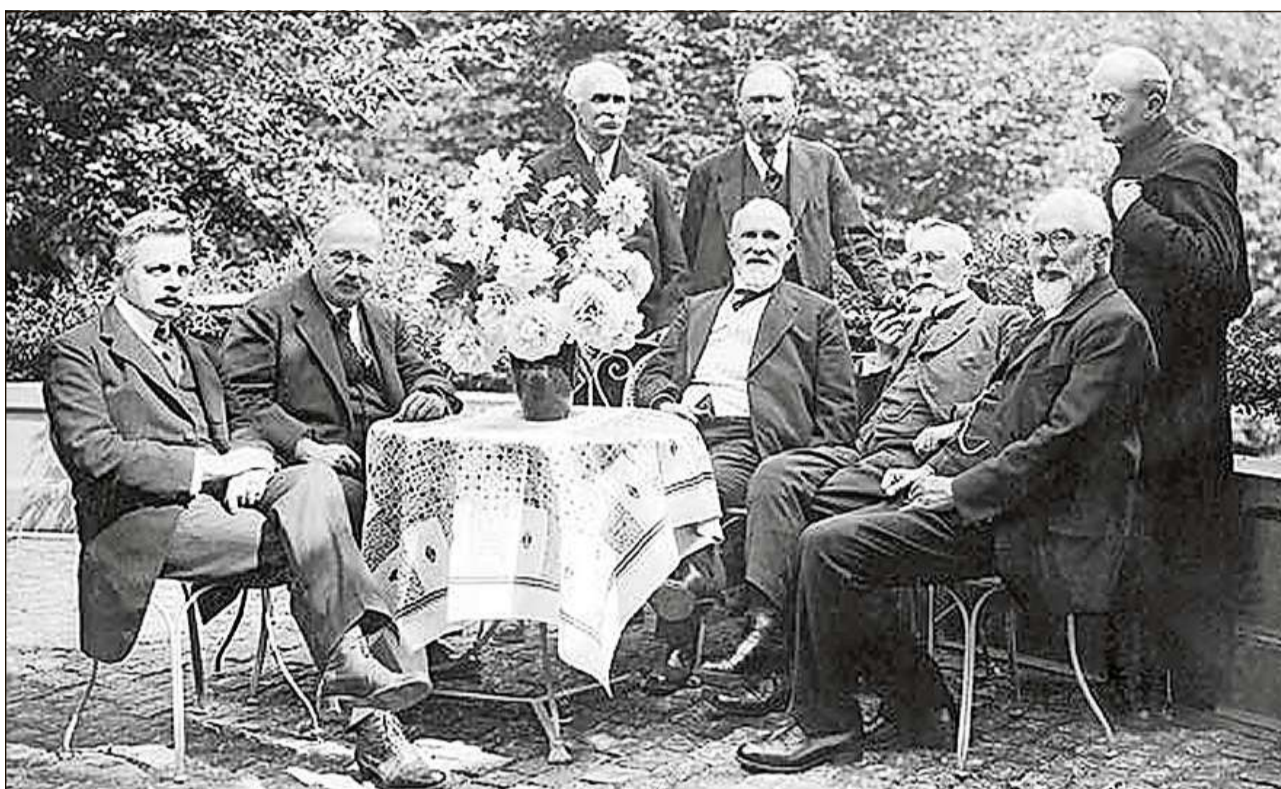
Hans Bodmer, il president dal circol da lectura Hottingen, è stà la forza motora per la constituiziun da la Fundaziun Schiller svizra l'onn 1905. A chascun dal 100avel di da la mort da Friedrich Schiller na vuleva el dentant betg stgaffir ina secziun da la Fundaziun Schiller tudestga (che sustegnava gia dapi il 1859 auturs en miseria), mabain ina fundaziun svizra per sasezza. Perquai ha el tschertgà contacts cun il Cussegl federal e diversas persunalitads da la Svizra franzosa, taliana e rumantscha ed è reussì a crear in'instituiziun per la promoziun litterara francada en tut las quatter cumanzas linguisticas.

La Confederaziun, ils chantuns e donaturs privats han mess a disposiziun in chapital da basa. In dumber da commembres – creschì cuntinuadamain fin ils onns 1930 e suenter puspè sa sminuì – sustegnava la Fundaziun cun sias contribuziuns annualas. Pli e pli è quella sa concentrada sin la premiaziun d'auturas e d'auturs per ovras remartgablas. Sper in grond dumber da distincziuns pli pitschnas è vegnì surdà circa mintga tschintg onns il Grond Premi Schiller. Quai è stads tranter il 1920 ed il 2012 in autur da lingua rumantscha (Peider Lansel), quatter auturs da lingua taliana, tschintg auturs da lingua franzosa ed ad ina autura e nov auturs da lingua tudestga.

Il cumenzament

La Fundaziun Schiller svizra è vegnida fundada per sustegnair finanziemalmain las personas che fan litteratura en noss pajais. En ils emprims statuts dal november 1905 vegn la contribuziun lura er liada a duas cundiziuns che ston omaduas esser ademplidas. I sto sa tractar d'in «scriptur meritaivel» e d'in cas da «quitads da vita serius». In'undrientscha era damai liada en il medem mument ad ina basegnusad evidentada.

Ins na dastga betg emblidar ch'i n'exista quella giada anc nagina cumissiun da litteratura chantunala ni gremis sumegliants che surdevan premis da daners. La Pro Helvetia e la Pro Litteris n'existian anc betg; l'Uniu da scripturs svizra è vegnida fundada il 1912 e assicuranzas so-

Reuniun dal Cussegl da fundaziun l'onn 1921.

cialas sco er l'AVS èn pir vegnidas blier pli tard. La Fundaziun Schiller era quella giada la suletta instituziun en Svizra che sustegnava scripturs cun meds finanzials.

Dentant ha il cussegl da fundaziun gia mess en si'emprima sesida dals 22 da schaner a Turig l'accent sin il caracter undrant da las donaziuns. Igl eran gia avant maun intginas dumondas da sustegniment che na pudevan dentant betg vegnir tractadas, perquai ch'ils statuts permettevan il diever dals tschains cun ils quals las contribuziuns stuevan vegnir pajadas pir per l'onn 1907. Cun quella chaschun ha il cussegl da fundaziun exprimì sia posiziun visavi talas dumondas. El ha fatg valair che la Fundaziun Schiller svizra na saja betg ina cassa da sustegniment per scripturs en miseria, mabain che sias donaziuns hajan il caracter d'undraziuns. I stoppia damai en mintga singul cas avant tut las dumondas vegnir examinada quella da la qualitat litterara e vegnir premiada be bunas lavurs.

Cun questa decisiun fundamentala na vuleva il cussegl da fundaziun betg svalitar l'element dal provediment, mabain sulettamain evitar che la fundaziun vegnia considerada exclusivamain sco instituziun da sustegniment social. Tar las emprimas premiaziuns uffizialas l'onn 1907 èn damai er vegnids applitgads cun tutta evidenza omadus criteris: «En tut ha il cussegl da fundaziun gi a disposiziun ca. 4800 francs. Quels èn vegnids duvrads per tschintg donaziuns. Las decisiuns han purtà, sco ch'il cussegl da fundaziun sa bain, be en in cas agid cuzzant, en tut ils auters cas han ellas almain servì a bandischar ils quitads en la vita d'umans dals quals las ovras avevan gia effectuà bleras uras d'elevaziun e da giudiment... Intginas dumondas han stui vegnir refusadas perquai che ni la qualitat litterara ni la qualificaziun economica eran evidentas.»

Pussibilitar l'ediziun d'ovras litteraras

En ils emprims statuts èn vegnids prendids en mira sco pensums da la fundaziun tranter auter er «l'ediziun da bunas ovras da la produziun litterara svizra ch'empermettan pitschen success en il commerzi da cudeschs, ni la promoziun d'interpresas da vaglia»; però sut la cundiziun: «uschespert che la fundaziun è ferma avunda». Fin ils onns 1950 na dastgava la facultad da la fundaziun betg vegnir sminuida e be ils tschains dastgavan vegnir duvrads; perquai eran ulterius meds finanzials necessaris. Procurar per novs meds è lura era restada ina da las sfidas centralas durant decennis.

La funtauna d'entradas la pli impurtanta en ils temps da la stretgas finanzialas furmavan las contribuziuns dals commembres. Gia a partir dal 1908 ha la fundaziun recrutà commembres che pajavan l'emprim ina contribuziun annuala da 2 francs, pli tard da 3 francs (commembres giuridics 5 francs), e gia in onn pli tard eran s'inscrits pli che 600 commembres. Il dumber ha varià ed ha cuntanschì l'onn 1931 in punct culminant da bundant 8400 commembres (fin dal tschientaner: be anc 62). Dasperas ha la fundaziun pudì quintar cun pitschnas ni pli grondas donaziuns da la vart da chantuns, citads, cumins pli gronds, fatschentas e persunas privatas sco er cun legats occasionalas.

Uschia è ella stada buna, sper ils pajaments per ovras litteraras e rentas per survivents basegnus, da sustegnair a partir dal 1916 cun contribuziuns finanzialas er differentas interpresas litteraras, sco per exempel l'ediziun da las ovras cumplettas da Jeremias Gotthelf ni in'ediziun da las ovras dal poet rumantsch Johannes Mathis. Ma anc l'onn 1927 è ina supplica colliada cun in fegl da signar ida als amis da la litteratura svizra per far reclama per la Fundaziun Schiller ch'era anc blier memia pauc enconuscenta.

Dal sustegn finanziel a l'undrientscha litterara

En la segunda mesad dal tschientaner è l'activitad da la fundaziun sa concentrada pli e pli sin la surdada da ses premis ch'eran daventads ina distincziun litterara respectada. In spustament dal pais tar l'attribuziun da donaziuns era gia succedi a la fin dals onns 1910, damai ch'igl ha dà da temp en temp er undraziuns senza basegnusad evidentada. Uschia è per exempel Carl Spitteler vegnì undrà – il medem onn ha el retschavi il Premi Nobel per litteratura – per ses 75avel anniversari cun il grond Premi Schiller (5000 francs). Spitteler, enfin il 1922 sez commember dal cussegl da fundaziun, ha acceptà gugent l'undraziun, ha dentant immediat puspè mess a disposiziun a la fundaziun l'import da daners retschavi.

Cun imports pli pitschens èn pli tard pli e pli savens er vegnids distinguid scripturas e scripturs che na basegnavan betg necessariamain ils daners. La cundiziun dubla a las qualas ina donaziun era liada oriundamain è sa mussada cun il temp sco problem delicat: Tras quellas cundiziuns eran auturs senza basegn finanziel sclaus da l'undrientscha ch'els avessan tuttina merit.

La fundaziun ha suandà cun quai in svilup dal temp: Cun l'appariziun da pliras autras instituziuns per il sustegniment da scripturs basegnus ha l'aspect dal provediment da la Fundaziun Schiller pudì svanir pli e pli. En l'artitgel d'intent dals statuts da l'onn 2004 figurescha «il sustegniment da scripturas e scripturs en miseria e da lur famiglias» oramai be pli sco ina – la davosa – da las quatter variantas da donaziuns.

Er auters pensums en ils quals la Fundaziun Schiller aveva impundi daners en ils emprims decennis èn cun il temp vegnids surpigliads d'autras varts: Per l'acquisiziun da relaschs da scripturs ni per il sustegniment da l'ediziun d'ovras litteraras èn siglids en ils fiers per exempel l'Archiv svizzer da litteratura, grondas bibliotecas resp. diversas fundaziuns culturalias ni il maun public.

Undraziun d'auturs rumantschs

Sco instituziun cun la mira da resguardar ed undrar tut las quatter linguas nazionalas, ha la Fundaziun Schiller svizra da l'entschatta ennà er drizzà l'attenziun sin la lingua e litteratura rumantscha. Quai è d'ina vart sa mussà cun resguardar represchentants da la Rumantschia en il cussegl da fundaziun e da l'autra vart cun premiar auturas ed auturs rumantschs. Il punct culminant ha furmà il 1943 l'onuraziun da Peider Lansel (1843–1943) cun il Grond Premi Schiller. Tranter ils retschaviders d'in dals premis annuals figureschan numerusas auturas ed auturs rumantschs (cf. chascha).

«Terra nova» – la vieuta dal 2013

L'onn 2012 ha la Confederaziun cumenzà a surdar agens premis da litteratura. Sin quai è la collavuraziun tranter la Fundaziun Schiller svizra e l'Uffizi federal da la cultura ida a fin. En in rom pli modest vul la Fundaziun Schiller svizra dentant cuntinuar cun sias activitads a favur da la litteratura svizra e surdar vivanav premis per la produziun litterara en las quatter linguas nazionalas.

En il center da las activitads stat dapi l'onn 2013 la surdada dals premis «Terra nova». Onurad(a)s vegnan auturas ed auturs che stattan a l'entschatta da lur carriera litterara (per in'ovra litterara persvadenta ed empermettenta en ina da las quatter linguas nazionalas da la Svizra) sco er traducturas e traducturs ch'han translà in'ovra litterara d'ina lingua nazionala en in'autra e ch'han rendì accessibla ed enconuscenta l'ovra d'in autur u d'ina autura svizra ad in public pli vast cun ina translaziun litterara d'alta qualitat. Las auturas ed ils auturs da las ovras premiadas e da las ovras transladas ston avair la nazionalitad svizra ubain viver en Svizra dapi almain tschintg onns. I na dat nagina limita da vegliadetgna.

Premis annual u contribuziun d'onur (auturas ed auturs rumantschs)

Giovannes Mathis (1910)
Flurin Camathias (1917)
P. Maurus Carnot (1930)
Gion Cahannes (1931)
Cristoffel Bardola (1932)
Schimun Vonmoos (1932)
Carli Fry (1933)
Guglielm Gadola (1933)
Gian Fontana (1935)
Jachen Luzzi (1936)
P. Alexander Lozza (1941)
Gian Gianett Cloetta (1942)
Men Rauch (1942)
Sep Mudest Nay (1943)
Jon Guidon (1944)
Jon Semadeni (1946)
Gion Cadieli (1948)
Toni Halter (1948)
Ursina Clavuo-Geer (1950)
Tista Murk (1951)
Tumasch Dolf (1952)
Hans Erni (1952)
Reto Caratsch (1953)
Andri Peer (1953)
Leonard Caduff (1954)
Gion Deplazes (1958)
Selina Chönz (1960)
Flurin Darms (1961)
Luisa Famos (1961)
Cla Biert (1962)
Vic Hendry (1962)
Otto Spinas (1963)
Hendri Spescha (1964)
Giusep Durschei (1965)
Curo Mani (1965)
Theo Candinas (1972)
Donat Cadruvi (1978)
Clo Duri Bezzola (1979)
Iso Camartin (1979)
Reto R. Bezzola (1980)
Duri Gaudenz (1982)
Peder Cadotsch (1984)
Gion Peder Thöni (1984)
Oscar Peer (1996)
Silvio Huonder (1998)
Ursicin Gion G. Derungs (1999)
Rut Plouda (2001)
Tresa Rütters-Seeli (2004)
Göri Klainguti (2005)
Leo Tuor (2007)
Dumenic Andry (2009)
Leta Semadeni (2011)

La presentaziun:

Dossier «Fundaziun Schiller svizra»

Dapli infurmaziuns:

chatta.ch/?hiid=254
www.chatta.ch

Premiada e premiads dal Grond Premi Schiller.